

ETNINIŲ MAŽUMŲ GRUPĖS LIETUVOJE: DEMOGRAFINĖ KAITA IR SOCIALINĖS PADĖTIES ASPEKTAI

Monika FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ
LSTC Etninių tyrimų institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
El. paštas monika@ces.lt

Andrius MARCINKEVIČIUS
LSTC Etninių tyrimų institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
El. paštas andrius@ces.lt

Kristina ŠLIAVAITĖ
LSTC Etninių tyrimų institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
El. paštas kristina@ces.lt

Įvadas

Straipsnyje, remiantis pastarojo laikotarpio statistikos šaltiniais, teisiniais aktais ir naujausių mokslinių tyrimų išvalgomis, apžvelgiami etninių mažumų grupių demografinės ir socialinės padėties aspektai bei vyriausybės įgyvendinamos etninės politikos kryptys. Pagrindinis dėmesys bus skiriamas pastarajam šešerių metų laikotarpiui, kurio metu Lietuva išgyveno ekonomikos krizę ir ekonomikos stabilizacijos laikotarpį. Manome, kad šis kintančios ekonomikos kontekstas turėjo poveikį ir tam tikriems etninių mažumų politikos bei socialinės situacijos aspektams. Atlikta šaltinių ir tyrimų analizė leidžia kelti prielaidą, kad šalies viešajame ir moksliniame diskurse prioritetas iki šiol teikiamas etninių mažumų grupių kultūrinės integracijos aspektams. Šio straipsnio autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad etninių mažumų grupių integracija yra kompleksiškas reiškinys, kuriam didelės reikšmės turi ne tik valstybės parama skirtingų kultūrinių tradicijų įvairovės išsaugojimui ir puoselėjimui, bet ir šalyje vykstantys demografiniai ir socialiniai procesai. Retai atsižvelgiama, ypač viešajame diskurse, kad etninių mažumų grupės, kaip ir dauguma Lietuvos piliečių, susiduria su iššūkiais demografijos, darbo rinkos, švietimo, paslaugų sektoriaus ir kitose srityse. Aukščiausių valstybės institucijų gebėjimai susidoroti su šio pobūdžio iššūkiais lemia etninių mažumų grupių savijautą visuomenėje ne mažiau negu kultūrinės integracijos politikos aspektai.

Minėtų iššūkių svarba etninių mažumų grupių padėčiai grindžiama pagal pasirinktus aspektus trijose šio straipsnio dalyse. Pirmoje dalyje, remiantis gyventojų surašymų ir pastaraisiais metais Lietuvos socialinių tyrimų centro mokslininkų atliktų sociologinių tyrimų duomenimis, aptariamos kai kurios gausiausių skaičiumi etninių grupių demografinės ir socialinės charakteristikos, taip pat atskleidžiamos jų kaitos per pastaruosius dešimtmečius pagrindinės tendencijos. Antroje dalyje išskiriami su etninių mažumų grupių teisinės padėties reglamentavimu ir instituciniu atstovavimu susiję klausimai, sukėlę daug diskusijų Lietuvos viešajame diskurse ir tapę žmogaus teisių apsauga besirūpinančių tarptautinių ir vietos organizacijų kritikos objektu, kai nuo 2010 m. neteko galios Tautinių mažumų

įstatymas, o vyriausybė priėmė sprendimą uždaryti Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą. Trečioje straipsnio dalyje apžvelgiamos pastarojo laikotarpio Lietuvos mokslininkų tyrimų, skirtų etninių mažumų problematikai, kryptys ir pagrindinės išvalgos.

1. Etninių mažumų grupių demografinės ir socialinės padėties aspektai

2011 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenimis skaitlingiausios Lietuvoje etninių mažumų grupės yra lenkai ir rusai (atitinkamai 6,6 proc. ir 5,8 proc.). Kitų etninių mažumų grupių procentinė dalis yra daug mažesnė: baltarusiai sudaro 1,2 proc. visų šalies gyventojų, ukrainiečiai – 0,5 proc., kitų tautybių atstovai – 0,6 proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2013: 1). Kintant bendram Lietuvos gyventojų skaičiui, kito ir etninių mažumų grupių narių skaičius. Pavyzdžiui, Lietuvai būnant SSRS sudėtyje didėjo tiek visų gyventojų, tiek ir etninių mažumų grupių (ypač dėl rusų ir kitų tautybių migrantų iš kitų SSRS respublikų) skaičius (Marcinkevičius, 2012: 64), o atgavus nepriklausomybę, nuo 1990 m. vėl ėmė mažėti (žr. 1 lentelę). Nuo 1959 m. iki 1989 m. rusų skaičius Lietuvoje išaugo daugiau nei 113 tūkst. gyventojų, o nuo 1989 m. iki 2011 m. sumažėjo beveik dvigubai, t. y. nuo 344,4 tūkst. iki 176,9 tūkst. gyventojų (žr. 1 lentelę). Lenkų kilmės gyventojų Lietuvoje skaičius svyravo ne taip žymiai, nes, nežiūrint į jo sumažėjimą (ypač po 1989 m.), lenkų procentinė dalis, lyginant su visais gyventojais, pakito ne taip drastiškai. 1959 m. Lietuvoje gyveno 230,1 tūkst. (8,5 proc.) lenkų tautybės gyventojų, 1979 m. – 247,0 tūkst. (7,3 proc.), 1989 m. – 258,0 tūkst. (7 proc.) (žr. 1 lentelę). Pasak A. Marcinkevičiaus, tyrinėjusio sovietmečio surašymų duomenis, „rusai atstovavo grupei, kurios rodiklių kaitai išskirtinę reikšmę turėjo migracinis veiksnys, leidęs pralenkti skaičiumi tokią istorinę Lietuvos etninę grupę, kaip lenkai“ (Marcinkevičius, 2012: 63).

1 lentelė. Skaitlingiausios Lietuvos etninės grupės 1959–2011 m.

Tautybė / metai	1959	1970	1979	1989	2001	2011
Visų gyventojų skaičius (tūkstančiais) Iš jų:						
Lietuviai	2150,8	2506,7	2712,2	2924,2	2907,3	2561,3
Rusai	231,0	268,0	303,5	344,4	219,8	176,9
Lenkai	230,1	240,2	247,0	258,0	235,0	200,3
Visų gyventojų skaičius (procentais) Iš jų:						
Lietuviai	79,3	80,1	80,0	79,6	83,4	84,2
Rusai	8,5	8,6	8,9	9,4	6,3	5,8
Lenkai	8,5	7,7	7,3	7,0	6,7	6,6

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2013). *Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybę*. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Gyv_kalba_tikyba.pdf/1d9dac9a-3d45-4798-93f5-941fed00503f [žiūrėta 2016 11 21].

Mokslininkų teigimu, rusų etninė grupė nėra tokia vienalytė kaip lenkų, nes dalis rusų gyvena Lietuvoje apytikriai nuo XVII a. pabaigos (sentikiai), kiti atvyko po 1917 m. Spalio

perversmo Rusijoje, intensyvi rusų migracija į Lietuvą, kaip jau minėta, vyko sovietmečiu (Марцинкявичюс, 2007: 219). Rusų tautybės gyventojai negyvena taip kompaktiškai susitelkę vienoje teritorijoje kaip lenkai pietrytinėje Lietuvos dalyje. 2011 m. surašymo duomenimis, lenkų tautybės gyventojai sudaro didžiausią gyventojų dalį Vilniaus apskrityje (23 proc.) esančiose Šalčininkų (77,8 proc.), Vilniaus (52,1 proc.), Trakų (30,1 proc.) ir Švenčionių (26 proc.) rajonų savivaldybėse (Lietuvos statistikos departamentas, 2013: 2, 11). Rusų tautybės gyventojai yra labiau „išsibarstę“ po apskritis. Daugiausia jų gyvena Utenos (12,5 proc.) ir Klaipėdos apskrityse (10,4 proc.) bei Visagino (51,9 proc.), Klaipėdos (19,6 proc.), Zarasų (18,7 proc.) ir Švenčionių (13,3 proc.) rajonų savivaldybėse (Lietuvos statistikos departamentas, 2013: 2, 11).

Galima išskirti tris miestus – Visaginą, Klaipėdą ir Vilnių, – kuriuose kompaktiškai vienoje teritorijoje gyvena rusų tautybės žmonės, nes tai yra miestai, kuriuose sovietmečiu buvo intensyviai vystoma pramonė (Kasatkina, Leončikas, 2003). Pavyzdžiui, dauguma greta Ignalinos atominės elektrinės iškilusio Visagino miesto gyventojų yra atvykę iš kitų SSRS respublikų sovietmečiu, o iš atvykusiųjų didžiausią dalį sudarė rusai (Kavaliauskas, 1999, 2003). Didžiausia procentinė dalis lenkų tautybės žmonių gyvena Pietryčių Lietuvoje – Eišiškių, Šalčininkų ir kituose miestuose (2 lentelė).

2 lentelė. Kai kurių Lietuvos miestų ir apskričių etninė sudėtis 2011 m. surašymo duomenimis

Vietovė	Lietuviai	Lenkai	Rusai
Vilnius	63,5	16,4	11,9
Kaunas	93,6	0,3	3,8
Klaipėda	73,8	0,3	19,6
Šiauliai	93,6	0,1	4,1
Panevėžys	96,1	0,2	2,4
Visaginas	18,3	9,3	52,2
Lentvaris	54,2	25,7	12,0
Grigiškės	48,0	23,1	15,2
Šalčininkai	13,8	71,4	7,1
Pabradė	26,8	44,7	18,4
Nemenčinė	27,0	56,5	9,2
Eišiškės	8,4	83,2	3,2
Alytaus apskritis	95,3	1,9	1,2
Kauno apskritis	94,4	0,5	3,2
Klaipėdos apskritis	85,6	0,2	10,4
Marijampolės apskritis	98,0	0,2	0,7
Panevėžio apskritis	96,4	0,2	2,3
Šiaulių apskritis	95,7	0,1	2,7
Tauragės apskritis	98,3	0,1	0,6
Telšių apskritis	97,4	0,1	1,4
Utenos apskritis	79,1	4,0	12,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Oficialiosios statistikos portalas (2013). *Miestų gyventojai pagal tautybę*. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/2011-m.-surasymas> [žiūrėta 2016 11 21].

Nuo 2001 m. iki 2011 m. mažėjo gimstamumas ir didėjo pensinio amžiaus žmonių skaičius, o tai lėmė visų Lietuvos gyventojų, taip pat ir etninių mažumų grupių narių,

skaičiaus mažėjimą (Lietuvos statistikos departamentas, 2011). Prie šio sumažėjimo prisidėjo ir didelis gyventojų emigracijos iš Lietuvos mastas: 2004–2009 m. kasmet iš šalies emigruodavo vidutiniškai 16 tūkst. žmonių, bet 2010 m. ir 2011 m. šis skaičius smarkiai išaugo: 2010 m. išvykimą deklaravo 83 tūkst., 2011 m. – 54 tūkst. žmonių¹. Palyginimui, 2014 m. ir 2015 m. iš Lietuvos išvyko atitinkamai 36,6 ir 38 tūkst. žmonių². 2001 m. didelį rusų skaičiaus mažėjimą daugiausia lėmė emigracija, skirtingai nuo lietuvių ir lenkų, kurių skaičius labiausiai kito dėl natūralaus prieaugio mažėjimo (Kasatkina, Leončikas, 2003: 37). Įvardijami ir tokie veiksniai, kaip mažėjantis gimstamumas tarp aukštesnio išsilavinimo žmonių, asimiliacija (Leončikas, 2007: 38). Kaip teigia V. Petrušauskaitė ir V. Pilinkaitė-Sotirovič, svarbu atkreipti dėmesį į keletą veiksnių, galinčių turėti įtakos stipresnėms rusų etninės grupės potencialios migracijos nuostatoms, – tai didesnė rusų etninės grupės narių nedarbo rizika, neigiamas socialinio statuso kaitos vertinimas Nepriklausomybės laikotarpiu ir ryškėjanti socialinė nelygybė etninės grupės viduje (Kasatkina, Leončikas, 2003: 45; Beresnevičiūtė, 2005: 140; Kasatkina, Leončikas, 2003: 273 cituota iš Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012: 22).

Viena vertus, visų gyventojų, taip pat ir etninių mažumų grupių skaičiaus mažėjimas turėjo įtakos ir kelia iššūkius etninių mažumų grupių tapatumui, kita vertus, jis sąlygojo ir įvairius iššūkius socialinėje sferoje. 2015 m. atliktos tautinių mažumų apklausos duomenys atskleidė, kad tiek rusams, tiek lenkams svarbu vartoti savo kalbą kasdieniame gyvenime (atitinkamai 85 proc. ir 76,2 proc.), lankytis jų gimtąja kalba vykstančiuose renginiuose (atitinkamai 80,6 proc. ir 70,6 proc.), išsaugoti savo tautybės papročius, tradicijas ir kultūrą (atitinkamai 86,9 proc. ir 77,3 proc.) (Petrušauskaitė ir kt., 2015a: 11–12). 2011 m. surašymo duomenimis, lenkų kalbą kaip gimtąją nurodė 77,1 proc. lenkų ir šis procentas nedaug pakito nuo 2001 m. surašymo (80 proc.), o rusų kalbą kaip gimtąją nurodė kiek daugiau (87,2 proc.) rusų respondentų ir šis procentas taip pat nedaug pakito (89,2 proc.) nuo 2001 m. visuotinio surašymo (Lietuvos statistikos departamentas, 2013: 4). Be to, 2015 m. tautinių mažumų tyrimas parodė, kad du trečdaliai (66 proc.) rusų tautybės respondentų aukščiausią išsilavinimą yra įgiję rusų kalba, trečdalis (32,5 proc.) – lietuvių kalba. Lenkų tautybės respondentų grupėje lietuvių kalba išsilavinimą įgijusių yra daugiau – 41,3 proc., rusų kalba – 28,7 proc., lenkų kalba – 29 proc. respondentų (Petrušauskaitė ir kt., 2015a: 6). Namuose rusų tautybės respondentai kalba dažniausiai tik rusų kalba – 68 proc. (lietuvių kalba – 7,8 proc., rusų ir lietuvių kalba – 24,3 proc.), o lenkai namuose kalba įvairesnėmis kalbomis (lenkų kalba kalbantys nurodė 36,7 proc. respondentų, lenkų ir rusų – 23,8 proc., lenkų ir lietuvių – 21,3 proc., rusų – 10,5 proc., lietuvių – 5,6 proc. respondentų (Petrušauskaitė ir kt., 2015a: 7)³. Nežiūrint į tai, kad namuose lenkai lietuvių kalbą vartoja mažiau, palyginus su rusais, didesnė lenkų nei rusų tautybės respondentų dalis nurodė laisvai kalbantys (rašantys ir skaitantys) lietuvių kalba – 69,2 proc., kai rusų grupėje taip atsakiusių buvo šiek tiek mažiau – 64,1 proc. Lenkų grupėje tik 3,4 proc. respondentų nurodė, kad nemoka lietuvių kalbos ar negali ja bendrauti, o rusų grupėje ši dalis sudaro 8,3 proc. (Petrušauskaitė ir kt., 2015a: 7).

¹ Europos migracijos tinklas, Top 10 emigracijos valstybių, prieiga internete: <http://123.emn.lt/lt/emigracija/top-10-emigracijos-valstybiu> [žiūrėta 2016 11 23].

² Žr. ten pat.

³ Beje, šiuos duomenis apie tautinių mažumų (rusų ir lenkų) vartojamų kalbų įvairovę, pasirinkimą vartoti skirtinguose kontekstuose ir kalbų vartojimo skirtumus etninėse grupėse patvirtina ir kiti tyrimai (Brazauskienė, 2010; Hogan-Brun, Ramonienė, 2005; Kazėnas ir kt., 2014).

Mažėjant Lietuvos gyventojų skaičiui, sumažėjo ir bendrojo lavinimo mokyklose besimokančiųjų skaičius: nuo 2001 m. iki 2011 m. bendras mokinių skaičius sumažėjo 27,8 proc., o besimokančių rusų kalba – daugiau nei dvigubai (59,6 proc.) (Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012: 23). Mokyklų skaičius skirtingomis mokymo kalbomis (lietuvių, lenkų ir rusų) 2000–2011 m. mažėjo netolygiai. Santykinai daugiausia sumažėjo mokyklų rusų mokomąja kalba (49,2 proc.), panašiai mažėjo ir mokyklų lietuvių kalba (42,2 proc.), o mokyklų lenkų mokomąja kalba mažėjimas nebuvo toks didelis (33 proc.) (Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012: 24).

Sociologiniai tyrimai atskleidžia, kad tautinėms mažumoms etninė tapatybė buvo ir išlieka labai svarbi, ypač susiduriant su demografiniais iššūkiais, tačiau taip pat pastebi ir tai, kad etninių mažumų grupėms (ypač rusams) labai svarbus savo socialinės padėties vertinimas, profesija, amžiaus grupė, lytis (Matulionis ir kt., 2011 b; c; Kasatkina, Leončikas, 2003). Pavyzdžiui, 2015 m. tautinių mažumų apklausos duomenimis, atsakant į klausimą, su kuo tapatinamasi labiausiai, 24,7 proc. etninių mažumų grupėms atstovaujantys respondentai atsakė, kad labiausiai tapatinasi su savo kartos žmonėmis, 16,5 proc. – su savo tautybės žmonėmis Lietuvoje, 15,8 proc. – su kalbančiaisiais ta pačia gimtąja kalba, 10,8 proc. – su savo tautybės žmonėmis, kad ir kur jie gyventų, 9,2 proc. – su to paties tikėjimo žmonėmis, 9 proc. – su bendradarbiais, 6,5 proc. – su savo profesijos žmonėmis etc. (Petrušauskaitė ir kt., 2015a: 29). Lyginant rusų ir lenkų etnines grupes matyti, kad etninei kategorijai priskiriami atsakymo variantai yra šiek tiek svarbesni lenkų (46,1 proc.) negu rusų (43,2 proc.) tautybės respondentams, o socialinės kategorijos atsakymo variantai – labiau rusų (45 proc.) negu lenkų (33,8 proc.) tautybės respondentams (Petrušauskaitė ir kt., 2015a: 11). Taip pat ir ENRI-Vis tyrimo, atlikto 2009–2010 m., duomenimis, Lietuvos rusų tapatumas grindžiamas pirmiausia socialinėmis kategorijomis (tokiomis kaip užimtumas, socialinė klasė, kurios yra svarbios dalyvaujant socialiniame gyvenime ir darbo rinkoje), taip pat tokiomis kategorijomis kaip amžius, lytis ir mažiau etniškumu bei geografinėmis dimensijomis (Beresnevičiūtė, 2011a: 28). Pavyzdžiui, trečdalis rusų kaip svarbiausią paminėjo savo esamą ar buvusią profesiją, darbovietę (32,5 proc.), amžių (14,8 proc.) arba lytį (11,8 proc.) (Beresnevičiūtė 2011a: 28). O Lietuvos lenkams pats svarbiausias (23,9 proc.) tapatumo elementas – profesija, darbo vieta, bet tiek pat arba labai panašiai (21,8 proc.) svarbi jų tautybė, taip pat jie tapatinasi su lytimi (12,8 proc.), amžiumi (11,7 proc.) ir religija (11,1 proc.) (Beresnevičiūtė, 2011b: 26).

2015 m. tautinių mažumų tyrimo autoriai taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad rusų, skirtingai nuo lenkų, etninėje grupėje vyrauja ekonominės padėties heterogeniškumas, kadangi didesnė rusų respondentų dalis (4,4 proc.) pasirinko atsakymą „mums neužtenka pinigų net maistui“, o lenkų grupėje taip atsakė tik 1 proc. respondentų (Petrušauskaitė ir kt., 2015a: 21). Taip pat didesnė dalis (23,3 proc.) rusų respondentų nei lenkų (18,5 proc.) atsakė: „mums yra prieinami kai kurie brangūs daiktai, tokie kaip televizorius, šaldytuvas ir kiti, bet labai brangių pirkinių mes negalime sau leisti (pirkti butą, vasarnamį ar pan.)“ (Petrušauskaitė ir kt., 2015a: 21). Žlugus SSRS, politinės santvarkos pasikeitimas sąlygojo sisteminius ir struktūrinius pasikeitimus Lietuvos ūkyje, taip pat keitėsi ir profesiniai gyventojų profiliai. Sumažėjus pramonei, sumažėjo ir inžinierių specialybių poreikis. Pavyzdžiui, Visagine, kur, kaip minėta, daugelis gyventojų rusai, Ignalinos atominė elektrinė ilgą laiką buvo pagrindinis miesto gyventojų darbdavys, todėl šios elektrinės darbo sustabdymą (pirmasis blokas uždarytas 2004 m., antrasis – 2009 m.) Visagino gyventojai siejo su ekonominiu nuosmukiu,

socialiniu nestabilumu, o drauge ir tam tikru iššūkiu jų identitetams (Kasatkina, Leončikas, 2003; Šliavaite, 2012; Taljūnaitė, Labanauskas, 2014).

Aptarti socioekonominės rusų padėties aspektai gali iš dalies lemti ir rusų etninės grupės, skirtingai nuo lenkų, vangų politinį dalyvavimą, taip pat rusų politinį elgesį ir partijų pasirinkimą rinkimų metu (Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012: 30). Ankstesni tyrimai atskleidė, kad rusai, skirtingai nuo lenkų, yra politiškai nemobilizuoti, nebalsuoja už etniniu pagrindu įkurtas partijas, atstovaujančias rusams, ką rodo ir daug metų vykstančių rinkimų, tiek europiniu, tiek nacionaliniu, tiek ir lokaliu mastu, rezultatai (Frėjutė-Rakauskienė, 2011b; Фрейуре, 2003). Kaip rodo pastarieji tyrimai, lenkų politinis identitetas yra politizuotas, lenkai sugeba mobilizuotis rinkimų metu balsuojant už jiems atstovaujančią etninę partiją – Lietuvos lenkų rinkimų akciją (LLRA) (Frėjutė-Rakauskienė, 2015a,b; Ubarevičienė, Burneika, van Ham, 2015).

2. Etninių mažumų grupių integracijos politikos aspektai: teisinė bazė ir institucinis atstovavimas

Asmenų, priklausančių etninėms mažumoms, padėtį Lietuvoje reglamentuoja nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai. Dauguma nacionalinių aktų, įskaitant LR Konstituciją, Tautinių mažumų ir Pilietybės įstatymus, buvo priimti 1989–1992 m., kai Lietuvai siekiant valstybingumo atkūrimo buvo svarbu išvengti įtampų tarp etninių grupių. Šio laikotarpio vyriausybės politika dėl atvirumo ir tolerancijos sulaukė teigiamų įvertinimų iš daugumos etninių mažumų narių ir šių mažumų teises ginančių tarptautinių organizacijų (Biveinis, Kasperavičius, 2007: 66; Potašenko, 2009: 283, Budrytė 2011: 16). Pasak tyrinėtojų, XX a. ir XXI a. sandūroje Lietuvoje buvo sukurta palanki teisinė bazė įgyvendinti etninių mažumų teises ir diegti tarptautinius standartus atitinkančius šio pobūdžio dokumentus. Bene vienas iš nedaugelio teisinių aktų, palikusių prielaidas reikštis įtampai tarp lietuvių ir etninių mažumų (ypač lenkų) grupių, buvo 1995 m. priimtas Seimo Valstybinės kalbos įstatymas (LR Seimas, 1995). Šio įstatymo atskiri straipsniai prieštaravo 1989 m. ir 1991 m. Tautinių mažumų įstatymo redakcijose (Lietuvos TSR, 1989; LR Seimas, 1991) numatytiems etninių mažumų kalbų vartojimo šalies administraciniuose teritoriniuose vienetuose, kuriuose jos sudarė kompaktiškas gyventojų grupes, atvejams. Be to, buvo numatytos nuobaudos už nevalstybinės kalbos vartojimą oficialiuose dokumentuose arba renginiuose, valstybės ir savivaldos institucijų susirašinėjime ir pan. (Biveinis, Kasperavičius, 2012: 162).

Nuo XX a. antrosios pusės etninių mažumų teisių apsauga tapo reikšminga pasaulinės žmogaus teisių apsaugos sistemos dalimi. Lietuva, siekusi narystės Jungtinių Tautų Organizacijoje, Europos Taryboje, Europos Sąjungoje ir kitose tarptautinėse organizacijose, prisidėmė įsipareigojimus žmogaus teisių apsaugos ir įvairių formų diskriminacijos likvidavimo srityje. Pavyzdžiui, 1995 m. vasario 1 d. Lietuva viena iš pirmųjų Europoje pasirašė Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją (tiesa, ratifikavo tik 2000 m. vasario 17 d.). Minėtų įsipareigojimų vykdymo priežiūrą iki šiol vykdo ir rekomendacijas politikos tobulinimui teikia JTO rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas, Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI), ESBO vyriausiasis tautinių mažumų reikalų komisaras (LR Vyriausybė, 2007). Be to, iki 2004 m. vyko Lietuvos ir ES teisės aktų derinimo darbai, prisidėję prie etninių mažumų teisių apsaugos sampratos ir reglamentavimo plėtotės šalies teisiniame diskurse. Antai 2003 m. Seimas priėmė ES direktyvų

pagrindu Lygių galimybių įstatymą, draudžiantį diskriminaciją politinėje, visuomeninėje ir darbinėje veikloje etniniu, rasiniu, religiniu, lyties, socialiniu ar kitokiu pagrindu (LR Seimas, 2003). XXI a. pirmame dešimtmetyje šalyje taip pat susikūrė žmogaus teisių ir lygių galimybių įgyvendinimą stebinčios nevyriausybinės organizacijos, iš kurių aktyviausiomis įvardytinos Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir Europos žmogaus teisių fondas.

Atrodytų, kad susiformavusi per du dešimtmečius teisinė bazė sudarė prielaidas įgyvendinti Lietuvoje vakarietiškomis vertybėmis grįstą etninę politiką, bet per pastaruosius 5–6 metus išryškėjo keletas šiuo atžvilgiu įtampą keliančių priežasčių. Viena iš jų – nuoseklus vyriausybės požiūrio į etninių mažumų grupių padėtį reglamentuojančius teisės aktus ir šių grupių institucinį atstovavimą stoka. Pavyzdžiui, 2010 m. nustojo galioti Tautinių mažumų įstatymas, o politikų pastangos priimti parlamente naują šio įstatymo redakciją iki šiol yra nesėkmingos. Be to, premjero A. Kubiliaus vyriausybės nutarimu, buvo atlikta nuo 1989 m. įvairiais pavadinimais veikusio Tautinių mažumų ir išeivijos departamento reorganizacija, perduodant nuo 2010 m. sausio 1 d. didžiąją dalį su etninių mažumų integracijos politika susijusių funkcijų Kultūros ministerijai (LR vyriausybė, 2009). Šis nutarimas iš dalies buvo grindžiamas ekonomikos krizės pasekmėmis, tačiau, pasak tyrėjų, menkas politinis dėmesys etninių mažumų grupių integracijos politikai – nesutvarkyta teisinė bazė, tinkamo institucinio atstovavimo nebuvimas, sudėtingas tarpinstitucinis bendradarbiavimas įgyvendinant integracijos programas – atspindėjo ne tik vyraujančią politinę nuostatą, kad etninių mažumų integracijos klausimas buvo „išspręstas“ 1989 m. Pilietybės įstatymu, tačiau ir požiūrį, kad etninės grupės turėtų iš esmės nesiskirti (neturėti skirtingų poreikių) nuo „daugumos“ visuomenės (Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012: 37).

2010–2015 m., nesant Lietuvoje Tautinių mažumų įstatymo bei Tautinių mažumų ir išeivijos departamento, etninė politika buvo vykdoma naudojantis įvairiomis vyriausybės tvirtinamomis integracijos programomis. Būdinga, kad daugumoje šių programų integracija buvo apibrėžiama kaip etninio tapatumo išsaugojimas ir kartu gebėjimas įsiliesti į daugumos kultūrą bei visuomenę. Pavyzdžiui, nuo 2007 m. vyriausybės imtoje įgyvendinti „Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 m. strategijoje“ buvo akcentuojami etninių mažumų kalbų, papročių ir tradicijų išsaugojimo, etninių mažumų mokyklų finansavimo, tolerancijos tarp įvairių etninių grupių stiprinimo, valstybinės kalbos žinių gilinimo ir kiti kultūrinio pobūdžio aspektai (LR Vyriausybė, 2007). Be to, sociologinių tyrimų rezultatai rodo, kad etninių mažumų integracijos samprata, kai jų dalyvavimas nėra suvokiamas kaip reikalaujantis išskirtinio dėmesio, atsispindėjo ir daugelyje kitų vyriausybinių programų (švietimo, socialinės integracijos, sveikatos apsaugos), tuo metu Kultūros ministerijos ir Valstybinės kalbos komisijos įgyvendinamos priemonės buvo vertinamos kaip pakankamos lygių galimybių įgyvendinimui. Pasak tyrėjų, menkas politikų dėmesys etninių mažumų politikai ne tik paliko integracijos procesus savieigai, bet ir didino prielaidas etninių klausimų radikalizavimui vidaus politikoje (Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012: 15–21).

Viešajame diskurse nematyti esminių prieštaravimų dėl to, kad Lietuvoje sudarytos palankios sąlygos etninių mažumų kultūrinio tapatumo puoselėjimui, bet, pavyzdžiui, žmogaus teisių apsaugos srityje besidarbuojančios nevyriausybinės organizacijos atkreipia dėmesį, kad vien pastarosios teisės užtikrinimas nėra tinkamas valstybės išsipareigojimų, įgyvendinant Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatas, vykdymas. Žmogaus teisių stebėjimo instituto vertinimu, deramo dėmesio etninių mažumų

teisių apsaugai stoka turėjo neigiamų pasekmių šių teisių užtikrinimui kitose (ypač švietimo ir užimtumo) sferose, todėl būtina priimti nacionalinius teisės aktus, įgyvendinančius konvencijos nuostatas (Žmogaus teisių... 2014a). Pabrėžiama, kad dėl susidariusių teisinių spragų, ypač Tautinių mažumų įstatymo nebuvimo, Lietuva nėra nustačiusi, kaip įgyvendinti praktikoje minėtos konvencijos bendrąsias nuostatas, susijusias su vardų, pavardžių ir gatvių pavadinimų etninių mažumų kalbomis rašyba (Žmogaus teisių... 2014a). Pasak Žmogaus teisių stebėjimo instituto ekspertų, vyravusios šalyje nuo 2010 m. etninės politikos kryptys (Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 m. strategija, Nacionalinės antidiskriminacinės programos, romų integracijos Lietuvos visuomenėje programos) atspindėjo siaurą ir inertišką požiūrį į etninių mažumų grupių integraciją, o žymios dalies Tautinių mažumų ir išėivijos departamento funkcijų perdavimas Kultūros ministerijai irgi parodė vyriausybės nusišalinimą nuo aktualių etninėms mažumoms socialinių problemų sprendimo (Žmogaus teisių... 2010).

Vienas aktualių klausimų, susijusių su išsamesniu etninių mažumų integracijos sampratos poreikiu, slypi kalbinių teisių srityje. Lenkų etninė grupė nuo 1990 m. puoselėjo lūkesčius įteisinti dvikalbystę Pietryčių Lietuvos regiono, t. y. Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybių viešajame gyvenime. Iki 2010 m. galiojęs Tautinių mažumų įstatymas numatė tokią galimybę, nors nenurodė tikslios statistinės išraiškos, kas yra toji „žymi dalis“ etninių mažumų atstovų administraciniame teritoriniame vienetė. Tad šio įstatymo nebuvimą Lietuvos žmogaus teisių fondas ir kitos nevyriausybinės organizacijos vertina kaip šalies vyriausybės nenorą įgyvendinti Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatas (Alternatyvi tautinių mažumų... 2014: 12). Juolab kad Lietuva, priešingai negu kaimyninės Baltijos šalys, ratifikavo šią konvenciją visą, o ne atskiomis dalimis. Be to, minėtos organizacijos pasisako už Lietuvos prisijungimą prie Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos (Žmogaus teisių... 2014b: 51). Lietuvos vyriausybės pozicija šiuo atžvilgiu artimesnė teisininkų svarstymams, kad Lietuvoje šiuo metu egzistuoja solidi normatyvinė bazė (JTO, ET ir ES dokumentai), skirta etninių mažumų teisių apsaugai, kuria privalo remtis visos valstybinės struktūros. Remiantis šiais svarstymais, tarptautinių konvencijų ar sutarčių įgyvendinimas nereikalauja pagal egzistuojančią tvarką įstatymų priėmimo nacionaliniu lygmeniu, nors tobulinant nacionalinių teisės aktų bazę būtų galima iš principo priimti ir specifines teises reglamentuojantį Tautinių mažumų įstatymą (Katuoka, 2013: 27).

Socialiniai, demografiniai ar ekonominiai procesai, vykstantys Lietuvoje ir lemiantys galimai etninių mažumų grupių padėtį ne mažiau negu lietuvių, aptariami gerokai rečiau šalies politiniame ar visuomeniniame diskurse. Tyrėjai pažymi, kad struktūriniai darbo pokyčiai (perėjimas nuo pramoninės gamybos prie paslaugų ekonomikos, ekonomikos krizės ir jų pasekmės) pastaraisiais dešimtmečiais darė didžiausią poveikį etninių grupių padėčiai darbo rinkoje (Okunevičiūtė-Neveauskienė, Gruževskis, Moskva, 2007). Tad būtina įvertinti, kodėl šie pokyčiai skirtingai palietė didžiausias Lietuvos etnines grupes.

Į poreikį įvertinti etninių mažumų socialines ir ekonomines reikmes atkreipė tarptautinės organizacijos. ECRI 2006 m. ir 2011 m. ataskaitose rekomendavo imtis papildomų priemonių skatinant lygias įsidarbinimo galimybes visoms etninių mažumų grupėms. Šiuo tikslu Lietuvos valdžios institucijoms rekomenduota stiprinti užimtumo padėties stebėsenos priemones, įskaitant duomenų pagal etninę priklausomybę rinkimą, kovoti su visais išaiškintais diskriminacijos modeliais, visų pirma per priemones, skirtas visuomenės ir privačių darbdavių informavimui. Duomenų rinkimas užimtumo srityje pagal etninę kilmę buvo nutrauktas

2004 m. Lietuvos valdžios institucijos tai pateisino teigdamos, kad Lietuvos darbo birža, rinkusi tokius duomenis, teikia paslaugas nepriklausomai nuo etninės bedarbio kilmės. Tačiau duomenys renkami apie romų bendruomenę pagal specialią programą. ECRI teigė, kad duomenų rinkimas užimtumo srityje pagal etninę kilmę, jei yra atliekamas laikantis konfidencialumo nuostatų, asmens identifikavimo bei informuoto asmens sutikimo, padės nustatyti tiesiogines ir netiesiogines diskriminacijos apraiškas. Kadangi rasės / etninės kilmės pagrindu skundų dėl diskriminacijos daugėja, ECRI yra įsitikinusi, kad tokia priemonė būtų sveikintina. ECRI rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms tęsti mokymus anti-diskriminacijos teisės aktų klausimais darbdaviams ir profesinių sąjungų atstovams, stebėti tautinių / etninių mažumų ir migrantų užimtumo situaciją renkant duomenis apie užimtumą pagal etninę kilmę (Europos Komisijos... 2011: 26).

Pastaraisiais metais etninių mažumų integracijos klausimai Lietuvos politiniame diskurse siejami su nacionalinio saugumo, pilietinės ir socialinės sanglaudos stiprinimo poreikiais, todėl valdžios institucijos ėmė rodyti didesnę dėmesį ne tik etninių santykių darnos, etninių mažumų grupių savasties išlaikymo, tačiau taip pat socialinių ir ekonominių skirtumų, ypač tarp Rytų ir Pietryčių Lietuvos bei kitų šalies regionų, mažinimo klausimu. Iš naujesnių priemonių paminėtina programa, skirta didinti socialines ir užimtumo garantijas gyventojams, kuriuos palietė Ignalinos atominės elektrinės uždarymas (LR Vyriausybė, 2010). Be to, 2015 m. Seime svarstytas Pietryčių Lietuvos regiono plėtros fondo įstatymo projektas (LR Vyriausybė, 2015a). Nors vyriausybė jam nepritarė, tačiau išskyrė etninių mažumų grupių gausiai gyvenamų savivaldybių socialinės ir ekonominės plėtros skatinimą kaip vieną iš 2016 m. savo veiklos prioritetinių krypčių. Antai šio prioriteto įgyvendinimui 2014–2020 m. ketinama skirti ES ir nacionalines investicijas, kurios turėtų pasiekti tikslinėmis teritorijomis Šalčininkų rajone išskirtus Šalčininkus, Baltąją Vokę ir Eišiškes, Švenčionių rajone – Švenčionis, Švenčionėlius ir Pabradę, Trakų rajone – Lentvarį ir Rūdiškes, Vilniaus rajone – Maišiagalą, Nemenčinę ir Juodšilius, taip pat Visagino miestą (LR Vyriausybė, 2015b).

Per pastaruosius keletą metų susiklosčiusi, ypač dėl Krymo okupacijos ir karinio konflikto tarp Rusijos ir Ukrainos, geopolitinė padėtis Europoje paskatino Lietuvos valdžios institucijas iš dalies atsigrežti į etninių mažumų integracijos problemas ir permąstyti kai kuriuos 2010 m. priimtus sprendimus. Antai 2014 m. pabaigoje premjero A. Butkevičiaus vadovaujama vyriausybė pripažino pagrįsta žmogaus teisių apsaugos, lygių galimybių įgyvendinimo ir įvairių formų diskriminacijos panaikinimo srityje veikiančių Lietuvos nevyriausybių ir tarptautinių organizacijų kritiką dėl Tautinių mažumų ir išeivijos departamento uždarymo, pažymint, kad „specialaus departamento steigimo poreikį rodo ir tai, kad tautinių mažumų klausimai tebėra aktualūs vidaus politikoje ir išlieka jautrūs santykiuose su kai kuriomis kaimyninėmis valstybėmis“ (LR Vyriausybė, 2014). Tad šios vyriausybės nutarimu po beveik penkerių metų pertraukos buvo atkurta už etninių mažumų grupių integracijos politiką atsakinga valstybinė institucija, kuri veikia nuo 2015 m. liepos 1 d., šįkart Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės pavadinimu (LR vyriausybė, 2015c). Kita vertus, vis dar lieka neišspręstos išsienėjusios, su etninių mažumų teisių apsauga susijusios problemos. Tarp jų – lenkams svarbūs asmenvardžių ir vietovardžių rašybos bei naujo Tautinių mažumų įstatymo priėmimo klausimai, kurie dėl ne vienus metus užsitęsusių sprendimų vyriausybėje ir Seime paieškų yra dažnai politizuojami šalies politinio ir visuomeninio diskurso veikėjų.

3. Etninių mažumų grupių Lietuvoje tyrimų problematika ir išvalgos: nuo identitetų prie ekonomikos?

Šioje straipsnio dalyje bus apžvelgiamos pastarojo laikotarpio Lietuvos mokslininkų tyrimų, skirtų etninių mažumų problematikai, kryptys ir pagrindinės išvalgos.⁴ Tyrimų problematiką sąlygiškai suskirstysime į identiteto tyrimus ir integracijos tyrimus. Nors identiteto / tapatybės dimensija yra vienas iš svarbių integracijos aspektų, šioje apžvalgoje šios tematikos bus aptartos atskirai, siekiant išryškinti svarbiausias tyrimų išvalgas. Teigsime, kad aptariamu laikotarpiu didelė dalis mokslinių tyrimų buvo skirti etninio identiteto, etniškumo raiškos, tapatinimosi su Lietuvos valstybe klausimams. Kita vertus, etninių mažumų grupių socialinės-ekonominės situacijos ir integracijos į Lietuvos visuomenę klausimai aptariamu laikotarpiu sulaukė tik fragmentiško mokslininkų dėmesio. V. Petrušauskaitės ir V. Pilinkaitės-Sotirovič teigimu, trūksta sistemingai kaupiamų duomenų apie etninių mažumų grupių dalyvavimą skirtingose visuomenės sferose (Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012). Šią situaciją patvirtina ir atlikta mokslininkų tyrimų pastaraisiais metais apžvalga.

3.1. Identiteto tyrimai: nuo etniškumo prie kosmopolitiškumo?

Etniškumo raiškos, etninių mažumų grupių identiteto problematika (daugiausia – baltarusių, rusų, lenkų) yra analizuota daugelyje aptariamo laikotarpio mokslinių publikacijų. Manytume, jog tai susiję su Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą procesais ir poreikiu šių procesų kontekste tirti kintančias tapatybes. Tuo pačiu žiniasklaidoje aptariami etninių mažumų grupių (daugiausia – lenkų) protestai dėl 2011 m. Švietimo įstatymo pataisų, Rusijos ir Ukrainos karinis konfliktas paskatino etninių mažumų grupių identiteto tyrimus.

Lenkų etninės grupės tapatybės, etniškumo raiškos problematika tirta Pietryčių Lietuvos ar Vilniaus krašto regione, kadangi šiame regione gyvena didžiausias procentas lenkų tautybės Lietuvos gyventojų, tad šiuo atveju etniniai klausimai įgauna ir teritorinį aspektą. Darius Daukšas (2012, 2014) pasitelkia pasienio regionus tiriančių mokslininkų darbus (Donnan, Wilson, 1999 cit. iš Daukšas, 2012) ir Švenčionių miesto lenkų grupės etninį identitetą konceptualizuoja kaip konstruojamą *paribio* ar *ribinėje zonoje*. D. Daukšas atliko ilgalaikį kokybinį tyrimą Šalčininkuose ir remdamasis surinktais duomenimis teigia, jog lenkų identiteto konstravimui kalbos elementas nėra pats svarbiausias (Daukšas, 2012). Ši išvalga yra svarbi turint galvoje platesnį sociopolitinį kontekstą, pavyzdžiui, viešas diskusijas dėl gatvių pavadinimų kalbos gausiai lenkų grupės gyvenamose teritorijose. Svarbi D. Daukšo išvalga apie lenkų tapatinimąsi su Lietuva ar Lenkija: mokslininkas pastebi skirtumą tarp kartų ir teigia, kad skirtingai nuo gyventojų, kurie gimė tuo metu, kai tam tikra Pietryčių Lietuvos teritorijos dalis priklausė Lenkijai, sovietmečiu ar nepriklausomoje Lietuvoje gimę informantai tapatinasi su Lietuva, o ne su Lenkija (Daukšas, 2012).

⁴ Autoriai apžvelgia 2010–2016 m. publikuotus Lietuvos mokslininkų tyrimus, siekdami įvardyti tam tikras tyrimų tendencijas ir temas. Tačiau ši apžvalga nėra baigtinė aptariamai tematikai skirtų darbų istoriografija, kadangi ją rengdami autoriai atrinko darbus orientuodamiesi į šio straipsnio bendrus tikslus. Autoriai apžvelgia darbus, kurie skirti šiandienos problematikai, taip pat orientuojamasi į sociologinio pobūdžio tyrimus. Aptariamieji darbai, kuriuose pristatomi tautinių (etninių) mažumų grupių tyrimai, neapžvelgiami tyrimai, skirti migrantų, pabėgėlių problematikai. Detalesnę etninių mažumų grupių tyrimų įvairia tematika apžvalgą žr. Petrušauskaitė ir kt., 2015b.

Mykolo Romerio universiteto mokslininkų Gedimino Kazėno, Aido Jakubausko, Ingos Gaižauskaitės, Romualdo Kacevičiaus ir Astos Visockaitės (2014) Vilniaus mieste, Vilniaus ir Šalčininkų rajone 2012–2014 m. atlikti kokybinis ir kiekybinis lenkų grupės tyrimai apima daugelį aspektų, tarp jų identiteto klausimus, žiniasklaidos turinio analizę, balsavimo tendencijas. Šie mokslininkai diskutuoja su D. Daukšu dėl lenkų kalbos svarbos lenkų grupės identitetui ir pabrėžia, kad lenkų kalbos klausimas ir lenkų kalba yra svarbi daugiau kaip pusei jų kiekybiniame tyrime dalyvavusių respondentų (Kazėnas ir kt., 2014: 86). Mokslininkų tyrimas taip pat atskleidė lenkų respondentų tapatinimąsi su Lietuva (Kazėnas ir kt., 2014: 153). Mokslininkai pabrėžia, kad regiono socialinė-ekonominė situacija yra svarbi vietos gyventojams ir tuo pačiu veikia jų santykį su Lietuvos valstybe (Kazėnas ir kt., 2014: 155). Daugiaetninė Pietryčių Lietuvos regiono gyventojų sudėtis skatina tirti ir tarptautinius santykius regione tiek istorinėje perspektyvoje, tiek aptariamam laikotarpiui (žr. pvz., Stravinskienė, 2010, Šliavaitė, 2015b, kt.). Mokslininkų tyrimai atkreipia dėmesį į institucijų (mokyklų, savivaldybių, savanoriškų organizacijų) vaidmenį formuojant etniškumą ir tarptautinių santykių pobūdį regione (Frėjūtė-Rakauskienė ir kt., 2013, 2016).

2008–2011 m. Lietuvos socialinių tyrimų centro mokslininkai dalyvavo tarptautiniame projekte ENRI-East⁵, kurio vykdymo metu buvo atlikti kiekybiniai ir kokybiniai lenkų, rusų ir baltarusių grupių Lietuvoje identiteto tyrimai (žr. ataskaitas Matulionis ir kt., 2011 a, b, c). Tyrime analizuojami minėtų etninių grupių tapatybės, socioekonominės situacijos, pilietiškumo klausimai. Mūsų nuomone, svarbu tai, kad kiekybinis baltarusių, lenkų, rusų grupių tyrimas atskleidė tendenciją, jog respondentai linkę labiau pabrėžti galimas įtampas tarp skirtingų socialinių sluoksnių, t. y. turtingai ir neturtingai gyvenančių Lietuvos gyventojų, o ne tarp skirtingų etninių grupių (Beresnevičiūtė, 2011 a, b, c). Tyrimo rezultatai publikuoti projekte dalyvavusių mokslininkų straipsniuose (Frėjūtė-Rakauskienė, 2011a; Šliavaitė, 2011; Матулионис, Фреюте-Ракаускене, Шлявайте, 2013; Frėjūtė-Rakauskienė, Šliavaitė, 2012, kt.). Šiuose tekstuose aptariama informantų lokalaus, regioninio, tautinio / nacionalinio bei europinio identitetų sąveika, atskleidžiant, kad etninių mažumų grupių jaunoji karta, lyginant su viduriniąja ar vyresniąja kartomis, labiau linkusi tapatintis su Europa, teigiamai vertina Lietuvos įstojimą į ES ir sieja tai su išaugusiu mobilumu, socioekonominėmis galimybėmis (Frėjūtė-Rakauskienė, 2011a; Frėjūtė-Rakauskienė, Šliavaitė, 2012; Матулионис, Фреюте-Ракаускене, Шлявайте, 2013). Kita vertus, tyrimai atskleidė, kad tapatinimasis su Lietuva ar Lietuvos konkrečia vietoje visų kartų informantams yra svarbesnis nei su ES (Frėjūtė-Rakauskienė, 2011a; Frėjūtė-Rakauskienė, Šliavaitė, 2012; Матулионис, Фреюте-Ракаускене, Шлявайте, 2013). Informantams vienais ar kitais aspektais (kultūriniumi, ekonominiu) svarbios ir jų kilmės šalys (Frėjūtė-Rakauskienė, 2011a; Frėjūtė-Rakauskienė, Šliavaitė, 2012; Матулионис, Фреюте-Ракаускене, Шлявайте, 2013). Etninių mažumų grupių tapatybę, tapatybės ir gimtosios kalbos sąveiką aptariamam laikotarpiui išsamiai tyrė kalbininkai (žr. Geben, 2010, Lichačiova, 2010, Ramonienė, 2010a, 2013a, kt.).

⁵ ENRI-East (Europietiškujų, nacionalinių ir regioninių tapatybių sąsajos: tautos tarp valstybių prie naujų rytinių ES sienų) – tarptautinis mokslinių tyrimų projektas, įgyvendintas 2008–2011 m. vienuolikos komandų konsorciūmo. Šiame projekte kaip partneriai dalyvavo mokslinės institucijos iš Anglijos, Slovakijos, Austrijos, Lenkijos, Baltarusijos, Ukrainos, Vengrijos, Vokietijos ir Lietuvos. Projekto partneris Lietuvoje – Lietuvos socialinių tyrimų centras, projekto vadovas Lietuvoje – prof. dr. V. A. Matulionis. Koordinatorius – Vienos modernųjų studijų instituto Lyginamųjų Eurazijos studijų ir tyrimų centras. Projektas buvo finansuotas pagal Europos Sąjungos 7-ąją bendrąją programą FP7-SSH. Sutarties numeris #217227.

Tad tyrimai atskleidžia, kad po Lietuvos įstojimo į ES kalbant apie identiteto klausimus tampa svarbi ir europinė dimensija. Etninių mažumų grupių jaunosios kartos tapatybės klausimai globalizacijos kontekste analizuoti Meilutės Taljūnaitės ir Liutauro Labanausko tekstuose. M. Taljūnaitės ir L. Labanausko 2013 m. vykdyti kokybiniai tyrimai Klaipėdoje ir Visagine atskleidė, jog žvelgiant iš jaunosios kartos perspektyvos tautinis tapatumas globalizacijos ir integracijos į ES kontekste tampa ne toks svarbus (Labanauskas, 2014; Taljūnaitė, 2014; Taljūnaitė, Labanauskas, 2014). Kita vertus, šie mokslininkai pabrėžia, kad Lietuva jaunajai kartai yra gimtoji šalis, tačiau etniškumas (rusiškumas) tampa svarbiu tam tikrose kasdienėse santykių su dauguma situacijose (Labanauskas, 2014; Taljūnaitė, 2014; Taljūnaitė, Labanauskas, 2014). Tyrimai (Šliavaitė, 2012, 2015c; Labanauskas, 2014; Taljūnaitė, 2014; Taljūnaitė, Labanauskas, 2014) atskleidė, kad socioekonominis saugumas ir karjeros, profesinės galimybės informantams yra svarbus kriterijus kalbant apie integraciją į vieną ar kitą politinę bendruomenę.

Svarbus etniškumo, etninės tapatybės aspektas – istorinės atminties konstravimas ir ypatumai skirtingose grupėse. Mokslininkai tiria rusų etninės grupės istorinės atminties konstravimą Lietuvos spaudoje rusų kalba (žr. Frėjutė-Rakauskienė, 2013 a, b) bei istorinės atminties vaidmenį tautinio tapatumo konstravime (žr. Frėjutė-Rakauskienė, 2011a). Tyrimai atskleidžia, kad Antrojo pasaulinio karo tematika yra ypač svarbi skirtingų kartų rusų etninės grupės identitetui tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse (pavyzdžiui, Latvijoje) (Frėjutė-Rakauskienė, 2011a, 2013 a, b, kt.). Tyrimai rodo, kad Lietuvos didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) viešos erdvės gali būti skirtingai įprasminamos skirtingų etninių grupių narių (Šutinienė, 2013), atskleistas istorinės atminties vaidmuo konstruojant etnines tapatybes Pietryčių Lietuvoje (Šutinienė, 2015). Šie aptarti tyrimai atkreipia dėmesį į tai, kad istoriniai įvykiai gali būti interpretuojami skirtingai skirtingų etninių grupių, o tuo pačiu istorinė atmintis yra svarbi tiek etninio identiteto konstravime, tiek politinės bendruomenės kūrimo (žr. taip pat Petrušauskaitė ir kt., 2015d).

Apibendrinant galima teigti, kad pastaraisiais metais nemaža dalis mokslinių darbų skirta etninių mažumų grupių tapatybės, tapatinimosi su Lietuva ar kilmės šalimi bei ES klausimams. Kita vertus, apžvelgti tyrimai atskleidžia, kad ekonominiai ir socialiniai aspektai yra svarbūs formuojant etninę ir pilietinę tapatybes.

3.2 Integraciniai aspektai: kalba, lygios galimybės, visuomenės nuostatos, teisiniai aspektai

Apžvelgiamu laikotarpiu (2010–2016 m.) dalis mokslinių darbų, skirtų etninių mažumų grupių problematikai, šio straipsnio autorių sąlyginai priskirti integracijos tematikai. Šio priskyrimo sąlygotumą lemia tai, kad dalis šiame poskyryje apžvelgiamų darbų autorių nesieja savo tyrimo tikslo tiesiogiai su integracijos klausimais. Tačiau šio straipsnio autorių nuomone, kalbos kompetencijų klausimai, dalyvavimas darbo rinkoje ir švietimo sistemoje, pilietinis aktyvumas bei visuomenės nuostatos etninių mažumų grupių atžvilgiu, teisiniai tautinių mažumų padėties aspektai yra sietini su integracijos procesais.

Etninių mažumų grupių valstybinės kalbos kompetencijų, gimtosios ir valstybinės bei kitų kalbų vartojimo klausimai detalai analizuoti kalbininkų parengtose monografijose (Ramonienė, 2010 a, b; 2013a, b; Geben, 2010, 2013; Brazauskienė, 2010, 2013; Lichačiova, 2010; 2013, kt.). Šių mokslininkų išvalgos grįstos kokybiniais ir kiekybiniais tyrimais, vykdytais 2007–2009 m. ir 2010 m. didžiuosiuose Lietuvos

miestuose bei regionuose (Ramonienė, 2010a, 2013a). Kalbininkai pastebi išaugusį lietuvių kalbos vartojimą ir žinias tarp etninių mažumų grupių narių ir teigia, kad lietuvių kalbos kompetencijų klausimai iš esmės sėkmingai išspręsti, kadangi valstybinę kalbą moka ir vartoja absoliuti dauguma etninių mažumų grupių narių (Ramonienė, 2010b; Brazauskienė, 2013, kt.). Teigiama, kad valstybinė kalba mažiau mokama tarp vyresnės kartos etninių mažumų grupių narių arba vietovėse, kuriose dominuoja ne lietuviai (Brazauskienė, 2013: 180, kt.).

Moksliniai tyrimai, skirti tautinių mažumų grupių dalyvavimui darbo rinkoje, aptariamam laikotarpiu yra fragmentiški ir negausūs. Natalijos Kasatkinos ir Vidos Beresnevičiūtės (2010) darbas, skirtas etninių mažumų grupių dalyvavimui darbo rinkoje ir švietimo sektoriuje, yra vienas iš nedaugelio, gvildenančių šiuos klausimus. Mokslininkės analizuoja 2001 m. surašymo bei kitus duomenis ir išvelgia tam tikrus skirtumus tarp etninių grupių dalyvavimo skirtingose visuomenės sferose (Kasatkina, Beresnevičiūtė, 2010). Pavyzdžiui, mokslininkų teigimu, 2002 m. ir 2003 m. bedarbystės lygis tarp tautinių mažumų grupių buvo aukštesnis nei tarp lietuvių, kai kurios etninės grupės tiriamam laikotarpiu labiau koncentravosi tam tikruose ekonomikos sektoriuose (Kasatkina, Beresnevičiūtė, 2010). Diskriminacijos dėl etninės priklausomybės klausimai buvo įtraukti į 2008–2011 m. Lietuvos socialinių tyrimų centro mokslininkų vykdyto tarptautinio projekto ENRI-East kiekybinį tyrimą, kuris buvo vykdytas 2009–2010 m. Šio tyrimo metu 11 proc. rusų, 10,6 proc. lenkų ir 13 proc. baltarusių tautybės respondentų teigė, kad per paskutinius dvylika mėnesių jie asmeniškai patyrė diskriminaciją dėl tautybės (Beresnevičiūtė, 2011 a, b, c).

Tautinių mažumų dalyvavimo darbo rinkoje aspektus analizavusi Laima Okunevičiūtė Neverauskienė teigia, kad 2008 m. vykdyto kiekybinio tyrimo duomenys rodo, jog tautinės mažumos darbo rinkoje susiduria su panašiomis problemomis kaip ir lietuviai (mažas darbo užmokestis, nepakankamos užsienio kalbų žinios ir kt.), tačiau sykiu tautinės mažumos susiduria su specifinėmis problemomis, tokiomis kaip prastesnės valstybinės kalbos žinios, o apie 10 proc. respondentų įvardijo neigiamą darbdavių požiūrį dėl tautybės (Okunevičiūtė Neverauskienė 2010: 251–252). L. Okunevičiūtės Neverauskienės teigimu, aptariamo tyrimo metu 20,3 proc. respondentų nurodė patyrę diskriminaciją dėl tautybės darbo rinkoje arba švietimo srityje (Okunevičiūtė Neverauskienė, 2010: 252). Kokybiniai tyrimai atskleidė pačių etninių mažumų grupių socioekonominio nesaugumo savijautą Visagine, sietiną su valstybinės kalbos mokėjimo lygiu, socialiniais tinklais (Šliavaitė, 2012; Labanauskas, 2014; Taljūnaitė, Labanauskas, 2014). Mokslininkai pastebi tam tikrus netolygumus tarp etninių grupių pasiekimų švietimo srityje (Kasatkina, Beresnevičiūtė, 2010), analizuoja mokyklos valstybine ar gimtąja kalba pasirinkimo strategijas Pietryčių Lietuvos regione (Šliavaitė, 2015a) ir ankstyvo romų vaikų iškritimo iš švietimo sistemos priežastis Vilniuje (Petrušauskaitė, 2010, 2014), kelia klausimus dėl pilnavertės tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę.

Tirtas etninių mažumų grupių pilietinis ir politinis dalyvavimas. M. Frėjutė-Rakauskienė (2015 b) atskleidžia, kad Pietryčių Lietuvos lenkų etninės grupės savanoriškos organizacijos yra svarbus grupės mobilizacijos instrumentas, taip pat tai, jog šios organizacijos labiau bendradarbiauja tarpusavyje ir su organizacijomis Lenkijoje, įkurtomis tėvynainiams kitose šalyse remti, nei su organizacijomis Lietuvoje. 2013 m. Vilniaus rajone, Vilniaus mieste ir Šalčininkų rajone Mykolo Romerio universiteto mokslininkų grupės atliktas kiekybinis lenkų grupės tyrimas atskleidė, kad šio regiono gyventojai labiau domisi Lietuvos, o

ne Lenkijos politika, kad Lietuvos lenkų rinkimų akcija respondentų matoma kaip geriausiai atstovaujanti jų interesams (Kazėnas ir kt., 2014). Šie minėti tyrimai rodo lenkų etninės grupės gebėjimą mobilizuotis. Rusų etninės grupės situaciją Lietuvoje 2001–2011 m. įvairiais aspektais (demografinė kaita, dalyvavimas švietimo sistemoje ir darbo rinkoje, sveikatos rodikliai, politinis dalyvavimas ir atstovavimas, istorinė atmintis ir kt.) analizavusios V. Petrušauskaitė ir V. Pilinkaitė-Sotirovič (2012) teigia, kad, stingant valstybės dėmesio mažumų integracijos klausimams, tinkamai nesprenžiant kylančių naujų nacionalinių ir tarptautinių iššūkių, pastebimos rusų etninės grupės marginalizacijos ir asimiliacijos tendencijos.

Etninių mažumų grupių situaciją veikia visuomeninis, teisinis kontekstas. Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto nuo 2005 m. reguliariai atliekami visuomenės nuostatų tyrimai atskleidžia, kad visuomenės nuostatos apie tradicines Lietuvos etnines mažumas, t. y. rusus, baltarusius, ukrainiečius, yra teigiamos, t. y. šių grupių atžvilgiu nėra kuriama socialinė distancija (Vildaitė, Žibas, 2010; Pilinkaitė-Sotirovič, Žibas, 2011; Frėjutė-Rakauskienė, 2012; Petrušauskaitė, 2013, kt.). Kita vertus, šios visuomenės nuostatos, veikiamos žiniasklaidos formuojamų įvaizdžių ir priklausomai nuo situacijos, gali kisti (Frėjutė-Rakauskienė, 2012, kt.). Mokslininkai analizuoja bendrojo lavinimo mokyklų mokinių ir mokytojų daugiakultūriškumo kompetencijas bei vadovėlių turinį iš daugiakultūriškumo perspektyvos ir pateikia rekomendacijas, kaip ugdyti toleranciją švietimo sektoriuje (Reingardė, Vasiliauskaitė, Erentaitė, 2010). Teisininkai analizuoja tautinių mažumų situacijos Lietuvoje teisinius aspektus (Katuoka, 2013; Katuoka ir kt., 2013; Račkauskaitė-Burneikienė, 2011, 2013; Žiobienė, 2013, kt.).

V. Petrušauskaitės ir V. Pilinkaitės-Sotirovič teigimu, trūksta sistemingai kaupiamų duomenų apie etninių mažumų grupių dalyvavimą skirtingose visuomenės sferose (Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012) ir šią situaciją patvirtina atlikta mokslininkų tyrimų, publikuotų pastaraisiais metais, apžvalga. Apibendrinant pastarųjų metų mokslinių tyrimų apžvalgą galima teigti, kad etninių mažumų grupių situacijos skirtingose visuomenės sferose (darbo rinkoje, švietimo sektoriuje, paslaugų prieinamume ir pan.) klausimai nėra nuosekliai tirti ir analizuoti, tad reikalauja kryptingo mokslininkų dėmesio.

Išvados

Visuotinių gyventojų surašymų duomenys rodo, kad etninių mažumų grupių narių, taip pat kaip ir visos Lietuvos gyventojų, skaičius kito, o šiuo metu dvi skaitlingiausios etninės grupės (po lietuvių) yra lenkai ir rusai (atitinkamai 6,6 proc. ir 5,8 proc.). Kita vertus, etninių mažumų grupių nariai nesudaro reikšmingos procentinės šalies gyventojų dalies, lyginant su etnine dauguma (84 proc.). Tyrimų duomenys rodo, kad etniškumas (gimtoji kalba, tapatinimasis su savo etnine grupe etc.) vis dar išlieka svarbiu etninių grupių tapatumo elementu, tačiau pabrėžtina, kad etninių mažumų grupių tapatumui labai svarbūs yra ir socialiniai tapatumo elementai (socialinė padėtis, profesija, amžiaus grupė, lytis) (Beresnevičiūtė, 2011 a; b; Matulionis ir kt., 2011 b, c; Petrušauskaitė ir kt., 2015 a). Tai išryškėja rusų (labiau nei lenkų) etninės grupės atveju, kurios nariams socialinis elementas savęs tapatinimosi procese yra ypač svarbus (Beresnevičiūtė, 2011 a; b; Petrušauskaitė ir kt., 2015 a). Tad sociologiniuose tyrimuose labai svarbu dėmesį skirti ne tik etniškumui, etniam tapatumui ir jo elementams (kalba, religija, kultūra), bet ir socialiniams dėmenims.

Nuo valstybingumo atkūrimo pradžios Lietuva išsiskyrė tarp Rytų Europos valstybių atvira ir tolerantiška politika etninių mažumų grupių atžvilgiu, tačiau nuo 2010 m., nustojus galioti Tautinių mažumų įstatymui ir veikti Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui, susidarė prielaidos svarstyti apie dėmesio etninių mažumų grupių integracijai stoką, ši procesą reglamentuojančios teisinės bazės ir institucinio atstovavimo susilpnėjimą. Etninės politikos kryptį formavimo ir įgyvendinimo funkcijų perdavimas LR Kultūros ministerijai, nacionalinių teisės aktų, pasitarnaujančių tarptautinių konvencijų nuostatų įgyvendinimui, nebuvimas sulaukė kritikos iš įvairių tarptautinių ir Lietuvos organizacijų, siekiančių efektyvesnio žmogaus teisių ir lygių galimybių įgyvendinimo bei įvairių formų diskriminacijos panaikinimo. Viena iš svarbių pastarosios kritikos ašių yra pernelyg siaura, mažai dėmesio socialiniams veiksniams (kalbinėms teisėms, darbo rinkai, paslaugų sektoriui ir kt.) skirianti etninių mažumų integracijos samprata. Tautinių mažumų departamento prie LR Vyriausybės atidarymas 2015 m. ir vyriausybinių programų, skirtų etninių mažumų grupių gausiai gyvenamų Rytų ir Pietryčių Lietuvos rajonų socialinei ir ekonominei plėtotei, įgyvendinimas rodo laipsniškus etninės politikos turinio pokyčius, bet ir toliau rimta kliūtimi aktualių klausimų sprendimui išlieka politinės valios priimti naują Tautinių mažumų įstatymą trūkumas.

Aptariamu 2010–2016 m. laikotarpiu didelė dalis mokslinių tyrimų buvo skirti etninių mažumų grupių (baltarusių, lenkų, rusų) etninio identiteto, etniškumo raiškos, tapatinimosi su Lietuvos valstybe ir kitiems tapatybės klausimams. Apžvelgti Lietuvos mokslininkų darbai atskleidžia, kad etninių mažumų grupės (baltarusiai, lenkai, rusai) tapatinasi su Lietuva ar gyvenama vietoje (žr., pvz., Daukšas, 2012, 2014; Kazėnas ir kt., 2014, Frėjutė-Rakauskienė ir kt., 2016; Šliavaitė, 2011, kt.), tačiau etninės kilmės šalys gali būti svarbios dėl kultūrinio bendrumo, socialinių ryšių, o jaunosios kartos tapatybei svarbi ES dimensija (žr., pvz., Frėjutė-Rakauskienė, Šliavaitė, 2012; Labanauskas, 2014; Taljūnaitė, 2014; kt.). Kita vertus, Lietuvos mokslininkų tyrimai atskleidė, kad individualiu lygmeniu ekonominiai, socialinio saugumo klausimai yra vieni iš svarbiausių veiksnių, kurie formuoja individo tapatinimąsi su politine bendruomene ir pilietiškumą, šie aspektai yra svarbūs siekiant užtikrinti sėkmingą mažumų integraciją (žr., pvz., Šliavaitė, 2012; 2015c; Kazėnas ir kt., 2014; Labanauskas, 2014; Taljūnaitė, 2014, kt.). Atkreiptinas dėmesys, kad nevykdomi sistemingi moksliniai tyrimai apie skirtingų etninių grupių situaciją darbo rinkoje, švietimo sektoriuje (žr. taip pat Petrušauskaitė, Pilinkaitė, 2012), o šios situacijos stebėsenai būtina užtikrinant lygias galimybes skirtingoms visuomenės grupėms.

Šaltiniai

- Alternatyvi tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje ataskaita* (2014). Vilnius: Europos žmogaus teisių fondas. Prieiga internete: <http://lt.efhr.eu/2014/05/26/alternatyvi-nvo-ataskaita-apie-tautiniu-mazumu-apsaugos-pagrindu-konvencijos-igyvendinima-lietuvoje/> [žiūrėta 2016 11 06].
- Europos Komisijos (ECRI) ketvirtoji ataskaita apie Lietuvą* (2011). European Commission against Racism and Intolerance. Prieiga internete: www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Lithuania/LTU-CbC-IV-2011-038-LTU.pdf [žiūrėta 2016 11 06].
- Europos migracijos tinklas, Top 10 emigracijos valstybių. Prieiga internete: <http://123.emn.lt/lt/emigracija/top-10-emigracijos-valstybiu> [žiūrėta 2016 11 23].

- Lietuvos statistikos departamentas (2013). *Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybę*. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai. Prieiga internete: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Gyv_kalba_tikyba.pdf/1d9dac9a-3d45-4798-93f5-941fed00503f [žiūrėta 2016 11 21].
- Lietuvos statistikos departamentas (2011). *Lietuvos gyventojai 2011 metais. 2011 m. gyventojų surašymo rezultatai*. Prieiga internete: http://www.osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Lietuvos_gyventojai_2011.pdf [žiūrėta 2016 11 23].
- Lietuvos statistikos departamentas. Oficialiosios statistikos portalas. (2013). *Miestų gyventojai pagal tautybę*. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/2011-m.-surasymas> [žiūrėta 2016 11 21].
- Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo sekretorius (1989). *Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas*. 1989 lapkričio 23 d., Nr. XI-3412. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1A5E1EE24CAE> [žiūrėta 2016 09 03].
- LR Seimas (1991). *Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas*. 1991 sausio 29 d., Nr. 4-117. Prieiga internete: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActPrint?actualEditionId=TAIS_22150&documentId=TAR.1A5E1EE24CAE [žiūrėta 2016 08 08].
- LR Seimas (1995). *Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas*. 1995 m. sausio 31 d., Nr. I-779. Prieiga internete: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0B0253BB424C/TAIS_170492 [žiūrėta 2016 11 13].
- LR Seimas (2003). *Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas*. Nr. IX-1826. Prieiga internete: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0CC6CB2A9E42/TAIS_454179
- LR Vyriausybė (2007). *Nutarimas dėl tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijos patvirtinimo*. 2007 m. spalio 17 d. Nr. 1132. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.2B31702E8070> [žiūrėta 2016 11 23].
- LR Vyriausybė (2009). *Nutarimas dėl Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvių grįžimo informacijos centro reorganizavimo*, 2009 m. birželio 10 d., Nr. 634. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.66C63BCE3F25> [žiūrėta 2016 11 23].
- LR Vyriausybė (2010). *Nutarimas dėl valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo 2010–2014 metų programos patvirtinimo*, 2010 m. rugsėjo 29 d., Nr. 1425. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9074FBF6C5C2>[žiūrėta 2016 11 08].
- LR vyriausybė (2014). *Tautinėms mažumoms rūpimus klausimus spres specialus departamentas*, 2014 m. lapkričio 10 d. Prieiga internete: <https://lrv.lt/lt/naujienos/tautinems-mazumoms-rupimus-klausimus-spres-specialus-departamentas> [žiūrėta 2016 11 06].
- LR Vyriausybė (2015a). *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Pietryčių Lietuvos regiono plėtros fondo įstatymo projekto*, Nr. XIP4741(3), 2015 m. rugpjūčio 12 d., Nr. 838. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/00ef36e041a311e58568ed613eb39a73> [žiūrėta 2016 11 06].

- LR Vyriausybė (2015b). *Rytų Lietuvai – išskirtinis dėmesys mažinant socialinį ir ekonominį atotrūkį*, 2015 m. spalio 5 d. Prieiga internete: <http://lrv.lt/lt/naujienos/rytu-lietuvai-isskirtinis-demesys-mazinant-socialini-ir-ekonomini-atotruki> [žiūrėta 2016 10 28].
- LR Vyriausybė (2015c). *Nutarimas dėl Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės nuostatų ir administracijos struktūros patvirtinimo*, 2015 gegužės 13 d., Nr. 492. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8a1396d0fd5311e488da8908dfa91cac> [žiūrėta 2016 11 23].
- Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje: 2009–2010 apžvalga* (2010). Prieiga internete: http://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/Apzvalgos/Apzvalga_2009-2010_su%20virseliu_FINAL.pdf [žiūrėta 2016 11 29].
- Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2012–2013 m. (Tautinių mažumų teisės Lietuvoje)* (2014a). Europos žmogaus teisių fondas. Prieiga internete: http://lt.efhr.eu/download/Raport_EFHR_2012_2013%20LT.pdf [žiūrėta 2016 11 29].
- Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje: 2013–2014 apžvalga* (2014b). Prieiga internete: <http://pasidomek.lt/lt/diskriminacija-del-tautybes-ir-etnines-kilmes> [žiūrėta 2016 11 29].

Literatūra

- Beresnevičiūtė, V. (2011a). Main findings of the ENRI-VIS Survey (ENRI-VIS). In: Matulionis A., Beresnevičiūtė V., Leončikas T., Frėjutė-Rakauskienė M., Šliavaitė K., Heinrich H. G., Alekseeva O. *The Russian Minority in Lithuania. Research Report*. Lithuanian Social Research Centre. Enri-East: European, National and Regional Identities. An FP7-SSH collaborative research project (2008–2011). Prieiga internete: https://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/9_The_Russian_Minority_in_Lithuania, p. 27–65
- Beresnevičiūtė, V. (2011b). Main findings of the ENRI-VIS Survey (ENRI-VIS). In: Matulionis A., Beresnevičiūtė V., Leončikas T., Šliavaitė K., Frėjutė-Rakauskienė M., Štiniienė I., Žilinskaitė V., Heinrich H. G., Alekseeva O. *The Polish Minority in Lithuania. Research Report*. Lithuanian Social Research Centre. Enri-East: European, National and Regional Identities. An FP7-SSH collaborative research project (2008–2011). Prieiga internete: https://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/8_The_Polish_Minority_in_Lithuania, p. 24–58.
- Beresnevičiūtė, V. (2011c). Main findings of the ENRI-VIS Survey (ENRI-VIS). In: Matulionis A., Beresnevičiūtė V., Leončikas T., Šliavaitė K., Heinrich H. G., Alekseeva O. *The Belarusian Minority in Lithuania. Research Report*. Lithuanian Social Research Centre. Enri-East: European, National and Regional Identities. An FP7-SSH collaborative research project (2008–2011). Prieiga internete: https://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/7_The_Belarusian_Minority_in_Lithuania, p. 24–61.
- Biveinis, P., Kasperavičius, A. (2007). Tautiniai santykiai Lietuvoje 1988–1992 m. *Lietuvos istorijos studijos*, 20, p. 64–82.
- Biveinis, P., Kasperavičius, A. (2012). Lietuvos tautinės mažumos, valstybė ir visuomenė XX–XXI amžių sandūroje. *Lietuvos istorijos studijos*, 30, p. 150–170.

- Brazauskienė, J. (2010). Lietuvos miestų rusų diasporos portretas. In: Ramonienė, M. (red.), *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Brazauskienė, J. (2013). Lietuvos rusų kalbinės nuostatos. In: Ramonienė, M. (red.), *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 175–184.
- Budrytė, D. (2011). From Ethnic Fear to Pragmatic Inclusiveness? Political Community Building in the Baltic States (1988–2004). *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 14–41.
- Daukšas, D. (2012). Lietuvos lenkai: etninio ir pilietinio identiteto konstravimas ribinėse zonose. *Lietuvos etnologija*, p. 167–192.
- Daukšas, D. (2014). Paribio identitetai: Punsko ir Šalčininkų atvejai. *Etniškumo studijos*, 2, p. 89–106.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2011a). Rusai Lietuvoje ir Latvijoje: europinio, regioninio ir lokalaus identitetų sąveika, *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 80–110.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2011b). The impact of the EU membership on ethnic minority participation. Parties of Lithuanian Ethnic Minorities in the European Parliament elections. *Politikos mokslų almanachas*, V:10, p. 7–30.
- Frėjūtė Rakauskienė, M. (2012). Lietuvos spauda ir visuomenės nuostatos apie rusų, ukrainiečių bei baltarusių etnines grupes ir naujuosius imigrantus, *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 71–102.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M., Šliavaitė, K. (2012). Rusai, lenkai, baltarusiai Lietuvoje: lokalaus, regioninio ir europinio identitetų sąsajos. *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 126–144.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M., Marcinkevičius, A., Šliavaitė, K., Šutinienė, I. (2013). Etniškumo ir identiteto tyrimų kryptys socialiniuose moksluose ir jų taikymas tiriant Pietryčių Lietuvos etninius procesus. *Etniškumo studijos*, 2, p. 13–48.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2013a). Rusų kolektyvinės atminties ir tapatumo konstravimas Lietuvos spaudoje rusų kalba. In: Potašenko, G. (red), *Lietuvos rusai XX–XXI a. pradžioje: istorija, tapatybė, atmintis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 317–350.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2013b). Rusų etninės grupės reprezentacija Lietuvos spaudoje. Negyjančios Antrojo pasaulinio karo žaizdos. In: Potašenko, G. (red), *Lietuvos rusai XX–XXI a. pradžioje: istorija, tapatybė, atmintis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 351–386.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2015a). The Role of Voluntary Organisations in Constructing the Common Identity and Mobilising of Polish Community in Southeastern Lithuania. *Polish Political Science Review*, 3(1), p. 17–34.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2015b). Lenkų etninės grupės pilietinio dalyvavimo aspektai Pietryčių Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, 26(2), p. 146–154.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M., Marcinkevičius, A., Šliavaitė, K., Šutinienė, I. (2016). *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiška, veiksniai ir kontekstai*. Vilnius: Vaibra.
- Geben, K. (2010). Vilniaus lenkų kalbinė savimonė, daugiakalbystė ir tapatybė. In: Ramonienė, M. (red.), *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 153–173.

- Geben, K. (2013). Lietuvos lenkai ir lenkų kalba Lietuvoje. In: Ramonienė, M. (red.), *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 153–173.
- Hogan-Brun, G., Ramonienė, M. (2005). Perspectives on Language Attitudes and Use in Lithuania's Multilingual Setting. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 26(5), p. 425–441.
- Kasatkina, N., Beresnevičiūtė, V. (2010). Ethnic structure, inequality and governance of the public sector in Lithuania. *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 7–25.
- Kasatkina, N., Leončikas, T. (2003). *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius: Eugrimas.
- Katuoka, S. (2013). Tautinės mažumos ir tarptautinė teisė. In: Katuoka, S. (red.), *Tautinių mažumų apsauga: tarptautinės teisės aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 9–45.
- Katuoka, S., Ravluševičius, P., Žiobienė, E., Vaigė, L., Vitkauskaitė-Meurice, D., Valutytė, R., Biekša, L., Račkauskaitė-Burneikienė, A., Vyšniauskaitė-Radinskienė, K., Gailiūtė, D. (2013). *Tautinių mažumų apsauga: tarptautinės teisės aspektai*. Mokslo studija. Mykolo Romerio universitetas.
- Kavaliauskas, A. (1999). *Visaginas (1975–1999)*. Vilnius: Jandrija.
- Kavaliauskas, A. (2003). *Visaginas. Istorijos fragmentai (1972–2002)*. Vilnius: Jandrija.
- Kazėnas, G., Jakubauskas, A., Gaižauskaitė, I., Kacevičius, R., Visockaitė, A. (2014). *Lenkų tautinės mažumos Lietuvoje identiteto tyrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Labanauskas, L. (2014). Miesto socialinis ekonominis kontekstas ir tautinio tapatumo raiška: Visagino miesto atvejis. *Etniškumo studijos*, 2, p. 125–143.
- Leončikas, T. (2007). Asimiliacija šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje: švietimo sektoriaus pasirinkimas. *Etniškumo studijos*, 2007/1. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Eugrimas.
- Lichačiova, A. (2010). Vilniaus ir Klaipėdos rusų ir rusakalbių tapatybės savivokos ypatumai. In: Ramonienė, M. (red.), *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 125–151.
- Lichačiova, A. (2013). Visagino sociolingvistinė specifika ir perspektyvos. In: Ramonienė, M. (red.), *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 185–216.
- Marcinkevičius, A. (2012). Etninių grupių konstravimas Sovietų Sąjungos gyventojų surašymuose: rusų vaizdinio Lietuvoje aspektai. *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 51–70.
- Matulionis, A., Beresnevičiūtė, V., Leončikas, T., Šliavaitė, K., Heinrich, H. G., Alekseeva, O. (2011a). *The Belarusian Minority in Lithuania. Research Report*. Lithuanian Social Research Centre. Enri-East: European, National and Regional Identities. An FP7-SSH collaborative research project (2008–2011). Prieiga internete: https://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/7_The_Belarusian_Minority_in_Lithuania.pdf.
- Matulionis, A., Beresnevičiūtė, V., Leončikas, T., Šliavaitė, K., Frėjūtė-Rakauskienė, M., Šutinienė, I., Žilinskaitė, V., Heinrich, H. G., Alekseeva, O. (2011b). *The Polish Minority in Lithuania. Research Report*. Lithuanian Social Research Centre. Enri-East: European, National and Regional Identities. An FP7-SSH collaborative research project (2008–2011). Prieiga internete: https://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/8_The_Polish_Minority_in_Lithuania.pdf.

- Matulionis, A., Beresnevičiūtė, V., Leončikas, T., Frėjutė-Rakauskienė, M., Šliavaitė, K., Heinrich, H. G., Alekseeva, O. (2011c). *The Russian Minority in Lithuania. Research Report*. Lithuanian Social Research Centre. Enri-East: European, National and Regional Identities. An FP7-SSH collaborative research project (2008–2011). Prieiga internete: https://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/9_The_Russian_Minority_in_Lithuania.pdf.
- Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Gruževskis, B., Moskvina, J. (2007). Tautinių mažumų nedarbas bei jo mažinimo prielaidos Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, 18(4), p. 23–36.
- Okunevičiūtė-Neveauskienė, L. (2010). Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką aspektai. *Filosofija. Sociologija*, 21(4), p. 245–256.
- Petrušauskaitė, V. (2010). Dropping Out of School—an Issue of Disaffection, Non-participation or Social Exclusion? Analysing School Policies towards Roma Schoolchildren in Lithuania. *Etniškumo studijos*, 2010, 1–2, p. 105–120.
- Petrušauskaitė, V., Pilinkaitė-Sotirovič, V. (2012). Rusai Lietuvoje: etninės grupės raida ir socialinės integracijos iššūkiai 2001–2011 m. *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 14–50.
- Petrušauskaitė, V. (2013). Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita 2013 metais. *Etniškumo studijos*, 2, p. 180–191.
- Petrušauskaitė, V. (2014). (Ne)lygios galimybės švietime: ankstyvo romų vaikų pasitraukimo iš ugdymo sistemos Vilniaus mieste analizė. *Etniškumo studijos*, 2014/1. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų institutas (mokslo studija).
- Petrušauskaitė, V., Šliavaitė, K., Frėjutė-Rakauskienė, M. (2015a). *Lietuvoje gyvenančių tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėties tyrimo ir rezultatų analizės ataskaita. Reprezentatyvios tautinių mažumų apklausos ataskaita*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Tyrimas užsakytas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos. Prieiga internete: http://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/1_%20Tautini%C5%B3%20ma%C5%BEum%C5%B3%20apklausos%20ATASKAITA.pdf [žiūrėta 2016 11 21].
- Petrušauskaitė, V., Šliavaitė, K., Frėjutė-Rakauskienė, M. (2015 b). *Lietuvoje gyvenančių tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėties tyrimo ir rezultatų analizės ataskaita. Tyrimų apie tautines grupes Lietuvoje apžvalga (2010-2015)*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Tyrimas užsakytas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos. Prieiga internete: http://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/1_%20Tautini%C5%B3%20ma%C5%BEum%C5%B3%20apklausos%20ATASKAITA.pdf [žiūrėta 2016 09 09].
- Petrušauskaitė, V., Šliavaitė, K., Frėjutė-Rakauskienė, M. (2015d). *Lietuvoje gyvenančių tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėties tyrimo ir rezultatų analizės ataskaita. Rekomendacijos Tautinių mažumų tapatumo išsaugojimo ir integracijos į Lietuvos visuomenę 2016-2022 metų plėtros programą*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Tyrimas užsakytas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos. Prieiga internete: <http://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Rekomendacijos%20ir%20i%C5%A1vados.pdf> [žiūrėta 2016 11 21].
- Pilinkaitė-Sotirovič, V., Žibas, K. (2011). Etninės ir socialinės grupės Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir jų kaita. *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 136–155.
- Potašenko, G. (2009). Istorijos kultūra šiuolaikinėje Lietuvoje: daugiakultūriškumo samprata visuomenėje ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tyrimuose. In: Bumblauskas, A.,

- Potašenko, G. (sud.). *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir tautiniai naratyvai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 275–300.
- Račkauskaitė, A. (2011). Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų vardų ir pavardžių vartojimas: tarptautinė ir Lietuvos respublikos praktika. *Socialinių mokslų studijos / Societal Studies*, 3(1), p. 365–384. Prieiga internete: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/SMS/365-384 [žiūrėta 2016 09 09].
- Račkauskaitė-Burneikienė, A. (2013). Tradicinių vietovių, gatvių pavadinimų ir kitų topografinių įrašų vartojimas mažumos kalba. In: Katuoka, S. (red.), *Tautinių mažumų apsauga: tarptautinės teisės aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 275–313.
- Ramonienė, M. (red.) (2013 a). *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Ramonienė, M. (2013 b). Išvados. Lietuvos urbanistiniai kalbiniai repertuarai ir XXI amžiaus sociolingvistinės perspektyvos. In: Ramonienė, M. (red.), *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 235–239.
- Ramonienė, M. (red.) (2010 a). *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Ramonienė, M. (2010 b). Išvados. Kalbos didžiuosiuose Lietuvos miestuose: šiandiena ir perspektyvos. In: Ramonienė, M. (red.), *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 279–286.
- Reingardė, J., Vasiliauskaitė, N., Erentaitė, R. (2010). *Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose*. Vilnius, Kaunas: Tolerantiško jaunimo asociacija, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.
- Stravinskienė, V. (2010). Tarpetniniai lenkų ir lietuvių santykiai Rytų ir Pietryčių Lietuvoje 1953–1959 m. *Istorija*, 1, p. 42–51.
- Šliavaitė, K. (2011). Etninio identiteto paieškos: Vilniaus baltarusių atvejis. *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 111–135.
- Šliavaitė, K. (2012). Etninės mažumos darbo rinkoje: kalbos, pilietybės ir socialinių tinklų reikšmė (Visagino atvejis). *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 103–125.
- Šliavaitė, K. (2015a). Mokyklos valstybine arba mokomąja kalba pasirinkimo strategijos Pietryčių Lietuvoje: tarp etniškumo išlaikymo ir socialinio mobilumo galimybių? *Filosofija. Sociologija*, 26(2), p. 135–145.
- Šliavaitė, K. (2015b). Kalba, tapatumas ir tarpetniniai santykiai Pietryčių Lietuvoje: daugiakultūriškumo patirtys ir iššūkiai kasdiniuose kontekstuose. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 15(24), p. 27–51.
- Šliavaitė, K. (2015 c). ‘Homeland is Where Everything Is for the People’: The Rationale of Belonging and Citizenship in the Context of Social Uncertainty. In: Ida Harboe Knudsen, Martin Demant Frederiksen (eds.). *Ethnographies of Grey Zones in Eastern Europe: Relations, Borders and Invisibilities*. London, New York: Anthem Press, p. 107–122.
- Šutinienė, I. (2013). Komunikacinė atmintis Lietuvos didžiuosiuose miestuose. In: Nikžentaitis, A. (sud.). *Atminties daugiasluoksniškumas. Miestas, valstybė, regionas*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 385–486.

- Šutinienė, I. (2015). Tautos istorijos pasakojimo raiška daugiakultūroje aplinkoje: Pietryčių Lietuvos lenkų etninės grupės atvejis. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2 (37), p. 85–105.
- Taljūnaitė, M. (2014). Tautinio ir pilietinio identiteto daryba ir raiška: Klaipėdos naujosios kartos rusakalbių atvejo studija. *Etniškumo studijos*, 2, p. 109–123.
- Taljūnaitė, M., Labanauskas, L. (2014). Tapatumų transformacijos – nuo etninio valstybinio tapatumo link: naujos kartos rusakalbiai Klaipėdoje ir Visagine“. In: Čiubrinskas, V., Daukšas, D., Kuznecovienė, J., Labanauskas, L., Taljūnaitė, M. *Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija*. Vytauto Didžiojo universitetas: Versus Aureus, p. 101–138.
- Vildaitė, D., Žibas, K. (2010). Etninių tyrimų instituto visuomenės nuomonės tyrimų apžvalga (2005–2010 m.). *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 121–137.
- Žiobienė, E. (2013). Tautinių mažumų vaikų teisės: reglamentavimo ir įgyvendinimo iššūkiai. In: Katuoka, S. (red.), *Tautinių mažumų apsauga: tarptautinės teisės aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 83–127.
- Ubarevičienė, R., Burneika, D., van Ham, M. (2015). Ethno-Political Effects of Suburbanization in the Vilnius Urban Region: An Analysis of Voting Behavior. *Journal of Baltic Studies*, 46 (2), p. 217–242.
- Фреюте, М. 2003. Политические партии этнических меньшинств в контексте современной политики Литвы. *Национальные меньшинства в период становления гражданского общества*. (Материалы международной конференции). Vilnius: Tautinių bendrijų namai, p. 92–111.
- Марцинкявичюс, А. (2007). Некоторые аспекты социальной ситуации русского меньшинства в Литовской Республике (1918–1940). *Etniškumo studijos*, 2, p. 212–242.
- Матулионис, А. В., Фреюте-Ракаускаене, М., Шлявайте, К. (2013). Между локальной и европейской идентичностью: анализ этнических групп (русские, поляки, белорусы) в Литве (Between the Local and European Identity: an Analysis of Ethnic Groups (Russians, Poles, and Belarusians) in Lithuania). *Вестник Социальных Наук / Social Sciences Bulletin*, 1(16), Daugavpils Universitate, p. 18–42.

ETHNIC MINORITY GROUPS IN LITHUANIA: OVERVIEW OF DEMOGRAPHIC PROCESSES AND SOCIAL SITUATION

Monika FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ
Lithuanian Social Research Centre
Institute for Ethnic Studies
A. Goštauto 9, LT-01108 Vilnius
E-mail monika@ces.lt

Andrius MARCINKEVIČIUS
Lithuanian Social Research Centre
Institute for Ethnic Studies
A. Goštauto 9, LT-01108 Vilnius
E-mail andrius@ces.lt

Kristina ŠLIAVAITĖ
Lithuanian Social Research Centre
Institute for Ethnic Studies
A. Goštauto 9, LT-01108 Vilnius
E-mail kristina@ces.lt

The paper presents an overview of socio-economic and legislative situation of ethnic minority groups in Lithuanian Republic focusing on the years after 2010. The main focus is on demographic processes and social situation of the main ethnic groups (mainly Russians, Poles) in Lithuanian society. These questions are addressed by referring to the data of population Census and some sociological research data, as well as by overviews of some research publications by Lithuanian scholars .

The Census, statistical and numerous research data reveal that ethnic minority groups encounter similar demographic challenges as the titular nation (Lithuanians), i.e. decrease of population which resulted in shrinking schooling sector (see for e. g. Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012 etc.). The research data reveal that social categories (profession, generation, gender) are as important for identity of ethnic minority groups members as ethnicity (Matulionis et al., 2011 a, b, c, Petrušauskaitė et al., 2015). When considering institutional and legislative level it is important to mention that in 2010 the Department of National Minorities and Lithuanians Living Abroad was reorganized, and the Law on National Minorities ceased to exist. These changes created some void in national minority policy and were criticized by a number of international and local non-governmental organizations which work in the sphere of human rights. The state policy in regards to national minorities also has been criticized by scholars because of not paying enough attention to social, economic dimensions of minorities integration. The re-establishment of the Department of National Minorities in 2015 and development of some state policies addressing the social-economic situations of the regions populated by ethnic minority groups could be evaluated as some new direction in the state policies on national minorities.

The authors present the overview of some selected scholarly publications that address issues of ethnic minority situation in Lithuania and were issued after 2010. The authors argue that investigation of identity issues of ethnic minority groups has attracted quite systematic and solid research, i.e. Lithuanian scholars applied qualitative and quantitative methodologies and methods in investigation of these questions (see for example Matulionis et al., 2011 a, b, c; Kazėnas et al., 2014 etc.). The situation of ethnic minority groups (Russians, Poles, Belarusians, etc.) in job market, education sector, interrelation of ethnicity and socio-economic situation has been investigated (see, for example, Kasatkina, Beresnevičiūtė, 2010; Okunevičiūtė Neverauskienė, 2010, Petrušauskaitė 2014 etc.), however, this research body is less numerous and rather fragmented. The lack of systematic monitoring of ethnic minorities situation in labour market, health sector, education has been noted by researchers (see Petrušauskaitė, Pilinkaitė-Sotirovič, 2012). The authors of this paper support this position and argue that the questions of ethnic minority members socio-economic situation and participation in different spheres of Lithuanian society must be investigated in a systematic way since as research demonstrates (see Šliavaitė, 2012, 2015c; Taljūnaitė, 2014; Labanauskas, 2014, Kazėnas et al., 2014 etc.), social and economic questions, prospects of professional career are no less important in building civic loyalties and belongings as cultural and emotional attachments.